

Erimielisyydestä yksimielisyyteen?

Suomessa elettiin 1950-lukua. Maan pääministeri ja tuleva presidentti kirjoitti suosituksen pamfletin, jossa hahmoteltiin suuri kansallinen ponnistus, Pohjois-Suomen teollistaminen. Sen toteuttamiseksi kansalaisten olisi tilapäisesti tingittävä kulutuksestaan, mutta palkintona olisi kansakunnan kohentunut kilpailukyky ja varallisuus. Se saavutettaisiin valjastamalla käyttöön koko maan voimavarat.

Toinen tuleva tasavallan presidentti ja pääministeri väitteli samoihin aikoihin tohtoriksi Turun satamaa käsitteellä teollisuussosiologisella tutkimuksellaan, jossa yhteisön tavoitetilaksi määriteltiin korkea työmoraali: ”työntekijät ovat huomattavassa määrin omaksuneet työnantajan päämäärät ... he tuntevat kuuluvansa yhteen työnantajan kanssa (me-henki)”.

Sivistyneistön piirissä jälleenrakennuksen henki olikin jonkinlaista talvisodan hengen jatketta. Oliko myös kansa eheä ja yksimielinen? Ei ainakaan tuon ajan politiikantutkijoiden mielestä.

Tutkimusten mukaan Suomea luonnehtivat jyrkät ideologiset ja kulttuuriset jaot. Vuonna 1959 yhdysvaltalainen politologi Seymour M. Lipset jopa sijoitti Suomen luokkaan ”epävakaat demokratiat sekä diktatuurit” yhdessä esimerkiksi Bulgarian, Tshekkoslovakian, Espanjan ja Kreikan kanssa. Luokitusperusteena oli totalitarististen puolueiden nauttima yli 20 prosentin kannatus viimeisten 25 vuoden aikana. Suomessa tämä tietenkin tarkoitti kommunisteja, sillä Isänmaallisen kansanliikkeen kannatus oli ollut parhaimmillaankin alle kymmenen prosenttia. Kotimaiset tutkijat selittivät SKDL:n joukkokannatusta protestiluonteisen tunneilmaisun, syrjäytymisen sekä lyhytaikaisten etujen tavoittelun kautta.

Asetelmat kääntyivät 1960-luvulla. Uutta tulkintaa vasemmistosta viitoitti Väinö Linnan 1959–62 ilmestynyt *Täällä Pohjantähden alla*. Yhteiskuntatieteilijät muotoilivat oppejaan länsisaksalaisen Ralf Dahrendorfin ja suomalaisen Erik Allardtin johdolla: arvoyhtenäisyyden sijasta tunnuslauseeksi tuli *agree to disagree*. Arvokonflikti ja periaatteellinen oppositio tematisoitiin uusissa yhteiskuntatieteissä nyt ensimmäistä kertaa kehitystä ylläpitävänä voimana, edellyttäen, että konfliktia käsiteltiin tavalla, jonka lähimpänä käytännöllisenä mallina olivat parlamentaariset instituutiot ja käytännöt.

Käytännössä ulkopoliitikasta ei toki edelleenkään kannattanut olla eri mieltä, ja 1960-luvulta alkaen muotoutuneet neuvottelukäytännöt johtivat vähitellen myös siihen, että monilla politiikan aloilla ratkaisut perustuivat kabineteissa saavutettuun konsensukseen ja eduskunnassa käydylle keskustelulle jäi lähinnä seremoniallinen rooli.

Kaikista varauksista huolimatta sodanjälkeisen kansallisen yhtenäisyysajattelun häviö näytti peruuttamattomalta. Jopa radikaaliin vasemmistoon lukeutuneen Antti Eskolan mukaan se vuonna 1969 meni täydestä enää ”vanhoihin

mummoihin, kirkkoherroihin, isänmaallisiin lehtoreihin ja kokoomusnuoriin”. Itse asiassa kokoomusnuoretkin olivat uusien ideologiensa ohjaamana jo siirtymässä joukon ulkopuolelle.

* * *

Liittykö edellinen kuvaus millään tavalla nykyhetkeen? Alati kovenevan kansainvälisen kilpailun kautta perusteltava vaatimus yhteisten kansallisten etujen etusijasta esitetään nykyään tavalla, joka eroaa Kekkosen 1950-luvun kirjoituksesta tai Pekka Kuusen *60-luvun sosiaalipolitiikasta* vähemmän kuin äkkiä uskoisikaan. Selkeimmillään yhtenäisen linjan kaipuu ilmenee niissä näkemyksissä, joiden mukaan Suomen pelastaa vain nykyistä taantumaa pahempi kriisi. Vasta silloin erimielisyydet saadaan haudattua ja voidaan taas, kuten 1990-luvulla, keskittyä yksituumaisesti uudistuksiin, jotka joka tapauksessa ovat välttämättömiä.

Miten pitäisi tulkita niitä lupaavina pidettyjen ja eri puolueita edustavien poliitikkojen viestejä, joiden mukaan politiikan todellinen jakolinja kulkee nykyään edistyksen ja konservatismiin – tai optimistien ja ankeuttajien – välillä? ”Ankeuttajienkin” poliittiset tavoitteet oletettavasti liittyvät tuleviin, ei menneisiin päätöksiin. Osoittaako valittu terminologia, että keskustelua ei halutakaan käydä erilaisista tulevaisuusvisioista, vaan mieluummin niistä asenteellisista ja sosiaalipsykologisista seikoista, jotka leimaavat ”edistyksen” ja ”taantumuksen” leirejä? Miksi joukko ihmisiä ei ymmärrä niitä tavoitteita, joista valtaa pitävät tahot ovat keskenään suhteellisen yksimielisiä? Myös tämä kysymys esitettiin 1950-luvulla.

* * *

Arvopluralismin tai -konfliktin kanssa elämiseen liittyvät ongelmat esitetään usein teoreettisina, mutta ne ovat myös hyvin käytännöllisiä. Vaikka edustuksellisen demokratian perusajatusten ymmärtäminen ei nykyisin ole kohtuuttoman vaikeaa, vei siihen liittyvien instituutioiden ja menettelytapojen kehitys vuosisatoja. Sitä oikeuttamaan syntyneet poliittiset teoriat erosivat itsevaltiuden teorioista ja myöhemmin esimerkiksi liikkeenjohdon opeista sekä suuresta osasta julkishallinnon teorioita ja organisaatiososiologiaa.

Jälkimmäiset pyrkivät siihen, että jokin organisaatio toteuttaa sille asetetut tavoitteet mahdollisimman hyvin. Organisaation päämääriä koskevaa avointa erimielisyyttä ne sen sijaan eivät yleensä käsittele, ja pysyvän järjestäytyneen opposition ajatusta niistä saa hakemalla hakea.

Poliitikot, virkamiehet ja asiantuntijat perustavat käsityksensä yhteiskunnasta aina joihinkin näkemyksiin tai oppeihin. Vähitellen yhteiskunta ja sen päätöksentekotavat alkavat heijastella näitä näkemyksiä. Siksi ihmisen ja yhteiskunnan olemusta ja muutosta hahmottavat opit ovat poliittisesti aina relevantteja. On kuitenkin harhaa kuvitella, että niitä opetettaisiin vain yhteiskuntatieteellisissä tiedekunnissa.

Useimmat oppijärjestelmät ja tieteenalat pitävät päämääriä koskevia mielipide-eroja ja kamppailuja lähinnä ohitettavana häiriötilana. Tässäkin *Politiikka*-lehdessä julkaistavat kirjoitukset osoittavat, että politiikan tutkimusta ei ainaakaan vielä voida laskea tähän joukkoon.